

פרשת ויגש

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָחִיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי חַי וְלֹא-יִכְלְוּ אָחִיו לְעֵנֹת אֲתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו:

בחרתי הפעם להביא מאמר נפלא שכתב ידידי ר' משה כהנא שליט"א. לאחד הפרטים במאמר זה, זכיתי לכוון בעצמי בסיעתא דשמיא, וכבר כמה שנים שאני מלמד כך את תלמידי שיחיו. פרט נוסף עיקרי במאמר זה, הובא בהקשר אחר מספר פעמים בכתבי הגר"א ובר שליט"א איש עיר הקדש והמקדש. לאור ביאור זה, ניתן לבאר כמה עניינים נוספים אותם למדנו בפרשיות הקודמות.

להלן דברי ר' משה כהנא שליט"א: בפרשות מקץ ויגש מתרחש סיפור שנראה במבט ראשון מאוד מוזר; האחים יורדים למצרים לשבור אוכל, ויוסף מזהה אותם מיד בעוד שהם אינם מזהים אותו. במקום להתגלות, הוא מתנכר אליהם, מאשים אותם בריגול, מפחיד אותם, סוגר אותם בבית הסוהר, ומשאיר את שמעון שם כתנאי. אחר כך דורש מהם להביא את בנימין, ואם לא – אל ישובו עוד.

לדעתי, שורש כל המהלך הוא חשש עמוק של יוסף. יוסף יודע שלבני יעקב יש יעוד: להיות עם ה'. הוא יודע שהברית לא נמשכה עם כל בני אברהם, אלא רק עם יצחק, וגם מיצחק – לא עם כל בניו, אלא רק עם יעקב ולא עם עשו. תמיד יש בירור מי ממשיך את הברית. ליעקב עצמו יש שתי נשים: רחל ולאה. ייתכן שכבר לפני מכירת יוסף היה קונפליקט פנימי - אולי אפילו בתתמודע - סביב השאלה הזו. עכשיו, לאחר שמכרו אותו והרחיקו אותו לגמרי, החשש הזה מתעורר מחדש. יוסף רואה לפניו את בני לאה, והוא אינו רואה את בנימין, בנה השני של רחל. הדבר הזה מטריד אותו מאוד: מה קרה לבנימין? האם גם לו עשו דבר רע? האם גם הוא נדחק הצידה?
יוסף רוצה לראות את בנימין. הוא רוצה לדעת מה מצבו, ואיך האחים מתייחסים אליו. בבית הסוהר קורה שלב ראשון: הוא שומע את האחים מדברים ביניהם, מתוודים על מכירת יוסף ומכירים בחטאם. אבל זה עדיין לא מספיק. הוא רוצה לראות את בנימין בפועל. אחרי השתדלות מרובה מצד יהודה, יעקב מסכים שבנימין ירד. כאשר בנימין מגיע, יוסף שמח באמת. הוא עושה סעודה גדולה, יושב עם אחיו, אוכל ושותה איתם. זו נראית כסעודת שמחה. הוא זוכה לראות את אחיו מאמו - בנימין, והדבר מרגש אותו מאוד.

אבל אז יוסף מחליט לעשות ניסוי: הוא בודק איך האחים יתנהגו עם בנימין. הוא בונה עלילה שתגרום לכך שבנימין ייתפס כגנב וישאר במצרים כעבד – ממש כמו שיוסף עצמו נמכר והפך לעבד. הוא מעמיד את האחים בדיוק באותה סיטואציה בה עמדו אז. השאלה ברורה: מה יעשו כעת? האם ישאירו את בנימין במצרים ויחזרו הביתה, כמו שעשו ליוסף? או שיעמדו ויילחמו עבורו?
לכן המילה "עבד" חוזרת שוב ושוב בפרשה. זהו לב הסיפור. יוסף רוצה לראות אם בנימין יתפוס כעבד – ומה תהיה תגובת האחים. ואז מתרחש תיקון גדול: מי שהיה שותף למכירת יוסף כעבד – יהודה – הוא זה שעומד עכשיו ומוכן להיות עבד בעצמו, במקום בנימין. זהו רגע של תיקון. כאן מתברר שהאחים כבר אינם אותם אחים.
ברגע הזה יוסף אינו יכול עוד להחזיק מעמד. כל המחיצות נופלות, והוא מתגלה ואומר אני יוסף. העוד אבי חי. זהו תוכן הסיפור. עכ"ל.
הדברים נפלאים ומאירים. להסבר לכך שניסה אותם בלקיחת בנימין לעבד כדי לראות אם מצטערים על המכירה, זכיתי בס"ד לכוון לפני מספר שנים, וזהו ההסבר הנראה פשוט ביותר. באופן זה אני מסביר לתלמידי שיחיו.

לגבי היעוד להיות עם ה' האריך לבאר הגר"א ובר שליט"א, וע"פ זה מאריך לבאר באופן נפלא כדרכו עניינים נוספים. אביא כאן מדבריו:
יעקב בחר את בני רחל והקב"ה העדיף את רחל ולאה כאחד. נראה הרבה שיעקב רוצה רק את בני רחל כגון אתם ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי וכאלו שוכח להזכיר שיש עוד אשה, ואפילו בניו מכירים בזה. וכשמתה רחל ביארו במדרשים שבחר לו יעקב את בלהה ולא את לאה, ומפורש במקרא שאהב את רחל ושנואה לאה. אמנם נראה שבשלב מסוים הכיר בזה שלאה אשתו וזה היה כשקברה עמו בחברון כמבואר בפרשת יחיי. והנה יעקב דס"ל שאין לו אלא אשה אחת ממילא רצה להקים בית אהים בגבול יוסף ובנימין שזה בית א'. אמנם הקב"ה לא רצה כן, אלא חיבור לאה ורחל וממילא קידש את חיבור יהודה ובנימין שזה בירושלים. אמנם כיון שקידש יעקב את האבן נראה שלקחו את האבן ועליה הניחו את הארון שהרי על האבן הזאת אמר יעקב והאבן הזאת וגו' יהיה בית אהים וממילא היא האבן שהיתה בקדש הקדשים ועליה הארון היה נתון ובבית שני היא עצמה היתה לבית אהים כי עליה היה מזה (עייני משניות יומא פרק ה').
יתכן שיעקב היה בטוח בכך כמעט עד יום מותו, הרי ליוסף נולדו שני בנים, ולבנימין עשרה בנים.

יש עניין אותו הסברתי כבר לפני מספר שנים, ושייך לדור אחד לפני השבטים, ולפרה אותה קראנו לפני למעלה מחדש. תכננתי לכתוב על כך אז, אך לא אסתייעא מלתא. מכיוון שזה קשור לנכתב כאן, אני מביא כאן את הדברים: לאבות הקדושים היה ידוע שמהם עתיד לצאת עם ה', אך לא התגלה להם באיזה אופן יהיה התהליך הזה. כאמור, יעקב סבר שעם ישראל יצא רק מרחל ולא מלאה. למעשה גם ללאה היה בכך חלק, ואף לשתי השפחות. לעומת זאת, ליצחק היו שני בנים: עשו ויעקב. יצחק אהב את עשו כי סבר שעם ישראל יצא גם ממו. במקום אחר אאריך יותר א"ה בהסבר מה חשב יצחק שיהיה חלקו של עשו בעם הנבחר. עכ"פ, לפי זה מובן מדוע אהב את עשו, בניגוד לרבקה שידעה בבואה ששני גויים בבטנה וכו', והיה ברור לה מי משניהם ראוי יותר להמשיך (אגב, אם נדייק היטב בלשון הברכה נווכח כי יצחק לא התכוון לברך את עשו (מה שלמעשה ברך את יעקב) שאחיו יהיה לו עבד. יצחק הבין זאת רק לאחר שברך את יעקב.

יצויין כי דרשנים רבים (אגב, לא רק בדורנו) בונים על עניין זה דרשות רבות בצורת שאלה ותשובה וכו', ועל יסוד לא מוכרח שהניחו בונים מערכה שלמה. עם מעט התבוננות בפסוקים, אפשר להגיע להבנה נכונה ובריאה בתורתנו הקדושה.

מענייני דיומא

עשרה בטבת

בְּחֶדְשׁ הָעֶשְׂרִי בְּעֶשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ בָּא נִבְנְהָ נְאֻצָּר מֶלֶךְ-בָּבֶל הוּא וְכָל-חֵילוֹ עַל-יְרוּשָׁלַם וַיִּחַן עָלֶיהָ וַיִּבְנֵי עָלֶיהָ דָּיִק סָבִיב:

בעוה"ר לעת עתה עדיין לא נבנה בית המקדש, ובמקום המקדש עומד עדיין השיקוף השומם של בני ישמעאל החפצים להשמידנו. אם אכן יום שלישי הבא עדיין לא יבנה בית המקדש, נצום ביום זה את צום עשרה בטבת, בו סמך מלך בבל על ירושלים והחל המצור. הערתי כבר בכמה מקומות על כך שבזמננו בקהלות רבות ו-דווקא של יראים ושלמים- חסרה הרגשת החסרון של בית המקדש. אנו נתקלים בתופעה זו פעמים רבות, לפעמים דווקא אצל דרשנים המדברים על החורבן. בעלוני ימי בין המצרים בשנה שעברה הזכרתי את אותה שאלה אומללה של דרשנים שונים (לראשונה שמעתי לפני כעשרים וחמש שנה מיהודי שעסק אז בחינוך בחורי ישראל) שלמעשה תכנה הוא: "מה בעצם חסר לנו היום כשאין לנו ביהמ"ק?". שאלה מזעזעת, וכדי להראות את אטימותם יש מהם המנסים "לתרץ" את השאלה, ודוחים את התירוץ (כמו אותו אחד ששאל "נו, אז אין קרבנות. הרי תפלות זה במקום קרבנות", ואחר שהוסיף "הרי אנחנו אנוסים, ואונס רחמנא פטריה". שאלה זו - עם כל גרורותיה- שנשאלה בעבר על ידי מחנך שרצה לתת חיזוק לדברים שענה בתירוץ, נשמעת כיום ממרצים ומחנכים רבים. עובדה המוכיחה כי בעשרים השנים האחרונות גובר הריחוק בין רבים מהשואפים להיות יראי ה' שלמים לבין ענייני ביהמ"ק.

ה"תירוץ" ל"שאלה" הזו מזעזע אף הוא (אולי יותר מהשאלה): ובכן, את השאלה הם מתרצים בהתירוץ לשאלה באופן הקרוב מאד לשיטה אותה הם מייצגים: כשבית המקדש היה קיים, לומדי התורה היו מתעלים הרבה יותר. זה לפי דעתם מה שחסר לנו היום, וממילא על כך מתאבלים. ה' ירחם. האמת היא שכנראה כבר בדור הקודם היו כאלה שהתקשו להבין ולהרגיש את החסר. אלא שאז לא היו מרצים ואנשי חינוך מעזים לשאול שאלה כזו (ודאי לא באופן בה מוצגת כיום, עם ההדגשות הנזכרות). שואלי שאלות כאלה לא היו מקבלים במה כלל. על עצם העובדה הזו אמר מי שאמר (אמרה המיוחסת לכמה מגדולי הדורות) "אם אינך מסוגל לבכות על חרבן בית המקדש, בכה על החרבן של עצמך". זו היתה ההתייחסות של אנשים גדולים לכל המנסה למעט בערך בית המקדש.

השנה נתקלתי בהתפתחות של תופעה מחרידה זו: השבוע הסתיימו שמונת ימי החנוכה. בעלוני הקודמים התייחסתי ל"בעיות" אותן מנסים לפתור כל מיני גורמים מחוגים מסויימים. אלה מרבים לדבר על עוון ביטול תורה בחנוכה, ומנסים ככל היותר להמעיט מכל האווירה השמחה שאמורה להיות בחנוכה בבית ובמוסדות הלימוד. כך מארגנים סדרי לימוד לאחר הדלקת נרות חנוכה, לימוד אבות ובנים בלילות חנוכה. אגב, בביכ"נ מסויים בעירנו התקיים אותו סדר לימוד אבות ובנים לאחר תפלת ערבית במשך כשעה. תפלת ערבית באותו ביל"נ התקיימה 40 דק' לאחר השקיעה. לא מובנת הלהיטות להתפלל ערבית תיכף לאחר הדלקת הנרות. מסתמא מנהגם להדליק בשקיעת החמה, וכארבעים דק' לאחמ"כ רצים להתפלל ערבית וללמוד שעה שלמה עם הילדים. לא בקרתי ולא הצצתי לראות כיצד מתנהל באותם בתים סדר הדלקת נרות חנוכה, אך מסתבר שבאמת אין מה לראות שם. פשוט, אין זמן לראות. במשפחה שיש בה ארבעה בנים המדליקים נר חנוכה, מהזמן בו מסיים אחרון הבנים להדליק ועד שמגיע זמן 40 דק', איני יודע כמה זמן נותר לעשות משהו. ועוד. אלה הנזכרים כבר שנים רבות מתעלמים כמעט לחלוטין מעיקר נס החנוכה שהוא הצלה ממיתה לחיים, ומתייחסים רק לנס פך השמן (שהוא אכן טעם תקנת נר חנוכה, אך לא עיקר טעם קביעת הימים להלל והודאה). השנה נוסף להם "קושי" נוסף: ממספר דרשנים השנה שמעתי שאלה מקבילה: מה כל העניין של נס פך השמן? מדוע קבעו הלל והדלקת נרות "רק" בשביל הנס הזה? ומוסיפים ושואלים עוד כהנה וכהנה, עד שמגיעים לתירוץ המתבקש מאליו לפי דעתם: עניינו של נס פך השמן והדלקת הנרות וכו', הכל הוא עניין של לימוד התורה, התעלות בתורה ועוד. כך, ממעטים בעיני תלמידיהם את עניין חסרון בית המקדש ואת האבלות על חרבנו.

באחד העלוני הקודמים הערתי על חוסר הידיעה הקיים בחוגים מסויימים בעניין חרבן בית המקדש ועוד. גם את הידע בעניין הזה חובה להנחיל לילדים ולתלמידים כבר מגיל צעיר. נתקלתי בבחור ישיבה שלא ידע לומר מה ארע בעשרה בטבת (לשבחו יאמר שזכר שבית המקדש לא נחרב אז, כי ידע שנחרב בתשעה באב). במאמר שנכתב מעל במה מכובדת כתב הכותב על הבריונים שגרמו -לפי דעתו- לחרבן בית המקדש, ותוך כדי דבריו אודות החיוב לשמוע לגדולי ישראל, כתב שלולי אותם בריונים לא היינו צריכים לצום בעשרה בטבת, כי בית המקדש לא היה נחרב (קשה לי להאמין שהתכוון לכך שכשביהמ"ק קיים, אין צמים). כלומר, אותו כותב לא ידע כי המצור היה לפני חרבן בית ראשון ולא לפני חרבן בית שני (ושמא סבר שאותם בריונים היו בבית ראשון?).

כדי להרגיש את החסרון של בית המקדש, יש לדבר עם הילדים (ועם המבוגרים) על ענייני בית המקדש לא רק בימים הסמוכים לצומות, אלא במשך כל ימות השנה כולה. אדרבה, בעיקר בחגים בהם השמחה מורגשת יותר, יש להאריך ולהסביר כמה שמחה היתה אז בבית המקדש כשהיה קיים, וכמה שמחה נשמח בעז"ה כנשעלה לרגל לאחר שיבנה בב"א.

ויהי רצון שנזכה במהרה לקיום נבואת זכריה

כֹּה-אָמַר יְיָ צְבָאוֹת צְדָם הָרְבִיעִי וְצְדָם הַחֲמִישִׁי וְצְדָם הַשְּׁבִיעִי וְצְדָם הָעֶשְׂרִי
יִהְיֶה לְבֵית-יְהוָה לְשִׁשֹּׁן וְלִשְׂמֵחָה וְלִמְעֵדִים שׁוֹבִיִּים וְהָאֲמַת וְהַשְּׁלוֹם אֲהָבוּ:

להערות והארות בענייני העלון:

יחזנת נוימן קצות חזשן 9/6 מודיעין עילית. 0527167567. דוא"ל: yn0527167567@gmail.com. וכן בקו התורה והמצוה 0773541079 ניתן לתרום (גם הנצחות לע"נ, להעלחת, וכד') בעמדות נדרים פלוס: 'עדת יראים-אושטרייך' לשונית 'תרומות עבור קונטרסים וחיבורים'.

זמני התפלות בקהלתנו ק"ק עדת יראים-אושטרייך מודיעין עילית (נתיבות המשפט 111 ב'):

פרשת ויגש: מנחה בחול: 4:30. מנחה עש"ק ובשב"ק: 3:55. שחרית בשב"ק (קבוע): 8:30. ערבית מוצש"ק: 5:10.

פרשת ויחי: מנחה בחול: 4:35. מנחה בעשרה בטבת (אם עדיין לא נזכה) וכן בעש"ק ובשב"ק: 4:00. ערבית מוצש"ק: 5:15.

יבנה המקדש: ויגש: כהונה: טעירים. לוי: יצרי. השיר: ו ואז ישיר. מסכת שבת: פרק ד'. ויחי: כ'. מלכיה. ל': נתניהו

המעוניינים להצטרף לתפלת שחרית כותיקין בעשרה בטבת, נא להשאיר הודעה בקו התורה והמצוה 0773541079